

uit de literatuur

KINDEREN EN TELEVISIE

Michael J.A. HOWE,
Television and Children,
New University Education, London, 1977,
158 blz.
Peter COMBES & John TIFFIN,
Television Production for Education,
Focal Press, London 1978, 196 blz.

Dr. Howe, psycholoog aan de universiteit van Exeter (Zuid-Engeland), gaat in een eerste deel van zijn boek na welke de reële invloed is van het medium TV op jongere kijkers. Hij doet dit aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie enerzijds en eigen onderzoek anderzijds. Op basis hiervan komt hij tot de conclusie dat televisie wel degelijk een invloed heeft op kinderen. Daarom is het van belang welke programma's op "kinderrijke" uren worden uitgezonden en welke programma's als specifieke kinderprogramma's worden aangekondigd. Het werven van bepaalde programma's ziet de auteur als een kordate, maar weinig elegante oplossing. Daarom opteert hij in het tweede deel van zijn boek voor een uitgebreide opvoeding in het omgaan met de media. Ideaal vindt hij hier het zoveel mogelijk betrekken van de kinderen bij het maken van de programma's. Daar dit de beste maar ook financieel minst haalbare oplossing is, dringt de auteur aan op een gevoelige verhoging van het gebruik van (de) TV als educatief medium (naast ontspanning, informatie e.d.).

Wie deze educatieve visie in de praktijk wil brengen, kan terecht bij Peter Combes en John Tiffin die via een "systems-approach" de lezer wegwijs maken in de technische en inhoudelijke problemen die bij educatieve televisieprogramma's de kop opsteken. Op basis van hun jarenlange ervaring creëerden zij dit handboek voor educatieve televisie, vooral bedoeld voor reeds professionele producers of leraars die uitgebreid gebruik willen maken van audio-visuele opvoedingstechnieken.

T.V.

SEMIOLOGIE

Rosalind COWARD en John ELLIS,
Language and Materialism. Developments in Semiology and the Theory of the Subject,

Routledge & Kegan Paul, Londen, 1977, 165 blz.

William LEISS

The Limits to Satisfaction. On Needs and Commodities,

Marion Boyars, Londen, 1978, 168 blz.

Allan JENKINS,

The Social Theory of Claude Lévi-Strauss

MacMillan, Londen, 1979, 193 blz.

In *Language and Materialism* gaan Coward en Ellis uit van de stelling dat de taal de plaats is waarin de mens als sociaal wezen wordt geconstitueerd. In een marxistisch perspectief - wat tevens het perspectief is dat de auteurs innemen - betekent deze socialisering in en door de taal, ideologisering. Coward en Ellis wijzen er nu op dat het structuralisme als geen andere theorie de mogelijkheid heeft geboden deze stelling uit te werken. Aan de hand van een bespreking van o.m. het werk van Lévi-Strauss, wijzen ze erop dat in het structuralisme de mens immers niet langer verschijnt als een reeds bestaand subject dat zich van de taal bedient als van een gewillig instrument, doch integendeel nu gezien wordt als een symbolisch wezen dat gestructureerd wordt in en door de taal, het symbolische. Nochtans, aldus nog de auteurs, mislukt het klassieke structuralisme uiteindelijk in de opgave deze stelling verder uit te werken en dit bij gebrek aan een theorie die inzicht geeft hoe precies, volgens welke logica, het sprekend subject procesmatig geproduceerd wordt in het symbolische. Ook het marxisme, dat nochtans over een theorie van het (dialectisch) proces beschikt, laat het in dit verband in laatste instantie afweten: het mist een subjecttheorie. Dit is dan ook de verklaring, aldus Coward en Ellis, dat het marxisme nooit, zelfs niet in de theorieën van Althusser, tot een uitgewerkte visie op de ideologie is kunnen komen. De oplossing van het probleem ligt volgens de auteurs uiteindelijk in de psychoanalyse van Lacan en de (o.m. door Lacan beïnvloede) poststructuralistische teksttheorie van het tijdschrift *Tel Quel* (met o.a. Julia Kristeva). Daar waar de auteurs in hun schets van de problematiek die het structuralisme heeft geformuleerd, maar niet heeft kunnen oplossen, op een zeer verhelderende wijze hun visie ontplooiën (terzelfdertijd initiërend en diepgaand), getuigt hun bespreking van Lacan daarentegen van het feit dat zij hier blijkbaar nog inzicht en beheersing van de materie missen. Er loopt dan ook een zeer duidelijke breuk doorheen het boek.

Nu is een van de centrale thema's van Lacan alleszins, dat de menselijke behoeften

steeds reeds gearticuleerd worden in een niet aflatend en sociaal geregeld vragen, waardoor tevens ieder object een sociaal, betekenisvol object wordt, een symbolisch karakter krijgt. In zijn boek *The Limits to Satisfaction*, zal Leiss nu, na een intelligent onderzoek van noties zoals behoefte, consumptie, waar... zowat tot dezelfde stelling komen. Hierbij zullen theorieën rond echte en valse, primaire en secundaire, natuurlijke en culturele behoeften de revue passeren en afgewezen worden. Om inzicht te krijgen in onze kapitalistische marktconomie, aldus Leis, dient men veeleer iedere waar te zien als een object dat een symbolische component bezit, tevens een boodschap is, zodat consumptie terzelfdertijd zelfactualisatie, subjectconstitutie is - een fenomeen dat door Marx depreciërend werd besproken in de beroemde "fetichisme van de waar" - passage. Leiss zal hierbij tevens opmerken dat door de voortschrijdende fragmentatie van de behoeften/het vragen, door het verlangen dat niet gestelpt kan worden, er tevens een fragmentatie van de persoonlijkheid, een ontbinding van de eenheid van het subject aanwijsbaar is. Voor Leiss is dit een (kwajijk) gevolg van ons economisch systeem, voor Coward en Ellis daarentegen, in navolging van de door hen bewonderde Julia Kristeva, is het idee van een dergelijk "subject-in-proces", datgene waartoe het dialectisch materialisme uiteindelijk zou moeten komen, en is dit subject voorlopig slechts terug te vinden in enkele bevoorordigde avant-garde teksten (Mallarmé, Lautréamont, Joyce...). De voorkeur van ondergetekende gaat in dit verband uit naar de luciditeit van Leiss.

Wie ondertussen meer wil weten over de manier waarop Lévi-Strauss bovengenoemde problemen mede heeft aan de orde gesteld, kan wellicht terecht bij Allan Jenkins' *The Social Theory of Claude Lévi-Strauss*. De titel is evenwel gedeeltelijk misleidend te noemen en wel in die zin dat het er Jenkins niet zozeer om te doen is geweest, Lévi-Strauss' opvattingen over maatschappij (als symbolische ordening en communicatie) inzichtelijk te maken. Wat de lezer veeleer krijgt is een kritisch onderzoek van de basisconcepten die door Lévi-Strauss gebruikt worden in de drie domeinen waarmee hij beroemd is geworden, nl. de hoofdstelling van de analyseerbaarheid van het sociale (als communicatie) vanuit de linguïstiek, de structuur van de verwantschapsrelaties, en de analyse van mythes en van het totemisme. Jenkins gaat hierbij zeer methodisch en grondig te werk, waarbij het resultaat een vrij grimmige afrekening is geworden met Lévi-Strauss' antropologie, die incoherentie en conceptuele vaagheid wordt verweten.

L.V.P.

Harold D. LASSWELL, Daniel LERNER & Hans SPEIER (eds.).

Propaganda and Communication in World History. Volume I, The Symbolic Instrument in Early Times. Volume II, Emergence of Public Opinion in the West. Volume III, A Pluralizing World in Formation, The University Press of Hawaii, East-West Center Book, Honolulu, 1979, 1980 & 1980, 631 blz., 561 blz. en 562 blz.

Vijftig jaar geleden groeide bij Lasswell en Lerner het idee om de leemte in onze kennis over de historische context waaruit onze huidige bekommernis over communicatie en propaganda voortspuit, op te vullen. Twaalf jaar later kwam Speier eveneens aan het project mede gestalte geven als co-editor.

Een eerste belangrijke editoriale beslissing, die nu haar degelijkheid bewezen heeft, was dat het project geen eenpersoonszaak zou worden maar het werk van velen. De beste auteurs uit verschillende landen zouden dan ook de taak op zich nemen om een nieuwe blik te werpen op communicatie en propaganda in een historische periode. Geen geschiedenis van de communicatie, maar een historische perspectief van het samenspel tussen communicatie, propaganda en samenleving. Of zoals Lasswell het in de inleiding tot het driedelige volume omschrijft: «when, where, why did communication - the exchange of subjective meaning, an exclusive ability of Homo sapiens - become «mass media»? (Volume I, blz. 19).

Is het de grondige voorbereiding geweest van de editors om dit proces in een historische context te plaatsen, of de waarde van het driemanschap zelf, of hun gelukkige keuze van medewerkers, of diverse factoren tezamen die van deze publikatie een topper gemaakt hebben over communicatie en propaganda in de wereldgeschiedenis? We weten het niet. Wel kunnen we onvoorwaardelijk het lezen van deze omvangrijke publikatie aanbevelen.

Om communicatieprocessen te zien als sociale fenomenen met een lang verleden en een toekomst missen communicatiestudenten en -beoefenaars vaak een historische dimensie, aldus Lasswell in zijn inleiding. Aan dit euvel leden we eveneens, zodat we ons niet bevoegd achten om de publikatie kritisch te bespreken. Indien er al zwakke punten zouden zijn, dan zouden ze te verwaarlozen zijn in het geheel van dit monumentaal werk.

De inhoud van elke volume kan nagenoeg zo gesitueerd worden.

Volume I, The Symbolic Instrument in the Early Time

Dit deel omvat de periode van het prille begin van primitieve samenlevingsvormen tot de feodale systemen in de middeleeuwen. Na een overzicht van de eerste «geregistreerde» vormen van communicatie komen de grote «vallei»-beschavingen — Tiger-Eufraat, Nijl

en Indus — aan bod en de grote krachten in de verspreiding van het symbolisch instrument, de wereldgodsdiensten: het Jodisme door diaspora, het Christelijk geloof door propaganda, het Boeddhisme door overdracht en de Islam door verovering.

De volgende drie hoofdstukken zijn voorbeelden voor het unieke communicatiesysteem in het Ottomans keizerrijk. Het boekdeel sluit met een retrospectieve analyse van de communicatie in de oude keizerrijken en een blik op de middeleeuwse transformaties die vorm gaven aan het symbolisch instrument voor toekomstige periodes.

Volume II, Emergence of Public Opinion in the West

Het deel vangt aan bij de Renaissance en eindigt bij de vaak tragische conflicten tussen legale, ethische en sociale normen die in de verschillende werelddelen bestaan en een bedreiging vormen voor de wereldvrede, hic et nunc.

Vooreerst wordt aangetoond hoe de Renaissance, de Reformatie en de Verlichting de communicatie transformeren van een elite transmissie van de ultieme waarheid tot het delen van informatie door de gehele bevolking en met een toenemend belang van de «vox populi».

Hoofdstukken over politiek fanatisme, mil-lenarisme en communisme onderzoeken het propagandisch gebruik van het symbolisch instrument om de massa in beweging te brengen en de propaganda componenten van het historisch proces - wereldoorlog I - dat de verspreiding van radicale ideologieën bespoedigde. De verdere verspreiding van gecamoufleerde taal en strategisch bedrog wordt gedocumenteerd in studies over de nieuwe revolutionaire elites en «charismatische» leiders wier opkomst samenvalt met de verspreiding van elektronische media.

Het boekdeel sluit met de strijd voor de aardse macht en de beloften en gevaren van nucleaire macht.

Volume III, A Pluralizing World in Formation

De opbouw van dit deel wijkt af van deze van de voorgaande. In plaats van een historisch perspectief met een conceptueel kader komt een analytisch perspectief binnen een historische context te staan.

Vooreerst wordt de communicatie vanuit de context van haar meervoudige waarde beschouwd: de historische twist tussen kennis en macht, de frustraties voortkomend uit de kloof tussen verwachtingen en realisaties, de wrijvingen tussen vrijheid en gelijkheid die leiden tot de «respect» revolutie, de verschillen tussen liefde en sex.

De volgende hoofdstukken worden in beslag genomen door het meervoudig veranderende proces: de algemene trends in de communicatie-inhoud, de kanalen, het gehoor, de effecten en de sociale effecten van de technologische evolutie.

Een laatste deel omvat vier hoofdstukken waarin een terugblik geworpen wordt op het onbewuste, de sociale wetenschappen en de collectivisering van ijdelheid, de opkomende sociale structuur van de wereld en de toekomst van de wereld communicatie en propaganda.

C.L.B.

J.WIETEN en de leden van de WERK GROEP DIVERSITEIT, **TV-Aktualiteitenrubrieken. Selectiecriteria en diversiteit.**

Vakgroep Massacommunicatie, Instituut voor Perswetenschap, Universiteit van Amsterdam, 1980, 237 p.

Een van de pijlers van het Nederlandse omroepbestel is het principe van de pluriformiteit: de zendgemachtigden moeten volgens de omroepwet en de beruchte medianota van Van Doorn een 'identiteit' bezitten en het samenleggen van al de omroeporganisaties zou een rijke kleurenschakering moeten worden van wat leeft aan geestelijke, politieke en culturele stromingen en behoeften onder de Nederlanders.

Velen wijzen erop (o.a. Wieten) dat in de actualiteitenrubriek deze identiteit sterk aan de oppervlakte kan komen, wat betwist wordt door anderen (o.a. J. Bardeol e.a.) die beweren dat in dit soort van informatieprogramma's eerder de journalistieke normen domineren en het profiel op de achtergrond drukken. Deze laatste zijn eerder normen die neigen naar uniformiteit.

J. Wieten heeft geprobeerd voor de respectievelijke rubrieken van de A-omroeporganisaties (waarom ook niet de andere, vooral als EO en VPRO als zeer geprofileerd getypeerd worden?) uit te maken welke van beide overweegt of hoe ze elkaar in evenwicht houden. Selectiecriteria i.v.m. de identiteit leidt hij af uit de (eerder vage) statuten en doelstellingen en gesprekken met de eindredacteuren van de rubrieken; hoewel de doelstellingen door hen geformuleerd, zijn reeds een interpretatie van de statuten en kunnen hier reeds van afwijken. Pikant: bij de TROS wordt behoorlijk wat gekletst hierover. Bij de journalistieke criteria vertrok hij van de klassieke studies van o.a. Galtung en Ruge, Böckelman etc. en had hij ook oog voor de door het medium televisie gediceerde selectiecriteria zoals bv. de beschikbaarheid van beelden.

Na dit alles op een rijtje gezet te hebben toetst hij (alleen) de uitspraken van de eindredacteuren door middel van de itemkeuze uit de eerste 6 maanden van 1979. Al geeft hij het zelf toe, een uitgebreide inhoudsanalyse zou beter toelaten uit te maken in hoeverre deze of gene selectiecriteria doorwegen in de informatie. Het is bv. mogelijk dat VARA over een staking bericht, wat in de lijn van de statuten ligt, maar de werkgeverszijde kiest, wat normaal in de praktijk niet zou mogen gebeuren; de itemkeuze alleen zou in dat geval uiterst misleidend zijn.

Toch komt hij tot interessante resultaten o.a. het door de mand vallen van de TROS op alle fronten. In het algemeen zou de identiteit van de rubrieken maar ten dele passen in de identiteit van de omroeporganisaties en blijkt ook meer te omvatten dan de som van de bepalingen uit de statuten en de journalistieke standpunten. Verder komt hij tot een betwistbaar besluit: er zou nu meer nadruk gelegd worden op de identiteit in die rubrie-

ken dan een 5-tal jaren geleden. Maar hiervoor geeft hij, op enkele vage verwijzingen naar de theorieën van J. Bardeol e.a. in hun 'Marges in de media' na, geen bewijzen; waarom ook niet uit 1975 de itemkeuze vergelijkbaar met '79?

L.V.

Miel DEKEYSER,
Tussen Belfast en Saigon. Een radiojournalist in de jaren 70,
Davidsfonds, Keurreeks nr. 145, Leuven, 1980, 330 blz.

Tien jaar wereldgebeurtenissen in kader brengen is een hele klus. Met de stijl die hem eigen is weet Miel Dekeyser deze op te knappen. Hij leidt de lezers van de protestmarsen in Parijs, Praag en Berlijn naar de bommen in Belfast, van de val en de verrijzenis in Vietnam naar de machtsstrijd in China, van Cape Canaveral naar de olieschaarste en de autoloze zondagen, van de anjerrevolutie in Portugal naar de revolutie naar de Palestijnen, de Rote Armee Fraktion en de Brigade Rosse, van de wonden van Watergate naar de voortschrijdende schaduw van de jaren zeventig, van terreur, geweld, corruptie, verspilling naar naijver, onmacht, machteloosheid, repressie.

Belevenissen, feiten, gebeurtenissen die reeds door zijn vertrouwde stem in de ether de huiskamer werden ingeslingerd blaast hij nieuw leven in. Alsof hij zichzelf ervan wil overtuigen dat het allemaal wel echt gebeurd is en geen illusie van de vluchtige radiogolven heeft hij het aan het geduldige en duurzame papier toevertrouwd.

Tussen Belfast en Saigon is een publikatie die er mag zijn. De auteur beperkt zich niet tot het na en naast elkaar zetten van belevenissen, maar poogt eveneens enig verband te leggen en te zoeken tussen de littekens van de jaren zeventig. Dit maakt van de publikatie geen loutere weergaven van radioreportages, maar voegt er een nieuwe en eigen dimensie aan toe. Hij laat de lezer eveneens achter de schermen kijken door naast nieuwsgebeurtenissen in te haken op de technische en politieke mogelijkheden en moeilijkheden die de werkzaamheden van een journalist vergezellen. In dit opzicht kan de publikatie communicatiewetenschappelijk beschouwd als illustratiemateriaal van nieuwsgaring en nieuwsverwerking gehanteerd worden. Het moeten niet altijd buitenlandse auteurs zijn.

C.L.B.

INTERPERSONELE COMMUNICATIE

Gary GUMPART & Robert CATHCART,
Inter/Media. Interpersonal communication in a media world,
Oxford University Press, New York, 1979, 600 blz.

Zoals uit de titel blijkt beogen de auteurs een inzicht te geven in de rol die de media spelen

in ons dagelijks leven. Ruimer gesteld gaat het om een analyse en een evaluatie van onze eigen communicatie in relatie met de media en met de anderen.

Om dit te verwezenlijken hebben Gumpert & Cathcart niet minder dan 42 bijdragen van bekende en minder bekende auteurs samengebracht en in vier rubrieken gerangschikt. Deze zijn: 1. Media afstand en interpersonale nabijheid; 2. Interpersonale en massamediale communicatie: theorieën en modellen; 3. Media realiteit en interpersonale perceptie en 4. Mediawaarden en interpersonale rollen. Op de inleiding tot elke rubriek na zijn slechts vijf bijdragen origineel. Het merendeel van de overige bijdragen zijn reprints. Een aantal verschenen in tijdschriften zoals Journal of Broadcasting, Communication Research, Human Behavior, Journal of Popular Culture, enz. Andere zijn afkomstig uit readers zoals deze van Schramm, Rogers, Carpenter & McLuhan, Sellars & Rivers, Baker & Ball, en dergelijke meer. Een aantal artikels zijn ten slotte, excerpts uit publikaties zoals deze van Boorstin (The image), Riesman (The lonely crowd), Schorr (Clearing the air), en zo meer. Globaal beschouwd heeft de publikatie zwakke en sterke punten. De waarde van een aantal bijdragen staat boven elke kritiek en deze krijgen bovendien een verfrissend perspectief doordat ze in een ruimer kader geplaatst werden. Als zwakke punten kunnen we noteren:

1. de bijdragen met een uitgesproken impressionistische inslag;
2. de bijdragen waarvan men zich de vraag kan stellen wat hun functie is in het geheel van deze publikatie; en
3. het futurologisch sausje waarmee een aantal artikels overgoten zijn.

Hierdoor kunnen we ons niet van de indruk ontdoen dat Gumpert en Cathcart de publikatie gewild een luchtig tintje hebben willen meegeven. Op zichzelf is dat geen bezwaar, maar men kan moeilijk op twee paarden telfdertijd wedden. Wetenschap is geen droomwereld ook al gaat het vaak om de wetenschap van de droomwereld. Dit maakt dat we niet onverdeeld positief achter de publikatie kunnen staan, ook al helt de balans lichtjes naar de positieve kant over.

C.L.B.

LITERATUURKRITIEK

Terry EAGLETON,
Marxisme en literatuurkritiek,
SUN, Nijmegen, 1980, 87 blz.
Terry EAGLETON,
Criticism and ideology,
Verso editions, London, 1978, 191 blz.

Vandaag zijn er nog slechts weinigen die zich intensief met de marxistische literatuurtheorie bezighouden. De Britse theoreticus, Terry Eagleton, vormt hierop een gelukkige uitzondering.

In zijn **Marxism and Literature** biedt hij aan de hand van een aantal 'klassiekers' op literatuurtheoretisch vlak (zoals Lukacs, Goldmann, Macherey, Benjamin en Brecht) een

beknopt maar helder overzicht van de historische discussie over literatuur en maatschappij, vorm en geschiedenis, kunst en proletariaat, esthetiek en filosofie, engagement, ideologie en realisme.

In **Criticism and Ideology** geeft hij zijn eigen visie op de marxistische literatuurtheorie weer. Schematisch onderscheidt hij volgende elementen: de algemene produktiewijze, de literaire produktiewijze, de algemene ideologie, de ideologie van de auteur, de esthetische ideologie en de tekst. De taak van een 'materialistische kritiek' bestaat er nu volgens Eagleton in om de complexe historische voorwaarden van deze structuren, die de tekst produceren, te analyseren. Daarenboven wijdt Eagleton uitvoerig uit over het literaire en 'esthetische' waardepoteem, en over het 'wetenschappelijk' karakter van (literaire) kritiek. Verder integreert hij op boeiende wijze semiologische elementen in zijn materialistische reflectie op de relaties tussen tekst, ideologie en geschiedenis. Tenslotte past hij zijn 'systematic conceptual topography' toe op de Engelse 19de-eeuwse literatuurgeschiedenis van Matthew Arnold tot D.W. Lawrence.

J.S.

VERBALE COMMUNICATIE

George PSATHAS (Ed.),
Everyday Language. Studies in Ethnomethodology,
Irvington Publishers, New York, 1979, 299 blz.

Roy O. FREEDLE (Ed.)
Discourse Processes. Advances in Research and Theory. Vol. 1. Discourse Production and Comprehension
Ablex Publishing Corporation, Norwood, N.J., 1977, 345 blz.

De door Garfinkel in de sociale wetenschappen binnengebrachte etnomethodologie wil, wars van iedere statistische kwantificering of deductieve theorievorming, naar de sociale realiteit terug. Fenomenologisch van oorsprong ziet de etnomethodologie deze realiteit als de alledaagse handelingen en gedachten van de alledaagse mens in zijn alledaags bestaan. Dit alles moet veeleer inlevend-begrijpend beschreven worden, waarbij men kan trachten bepaalde patronen en een zekere methode en logica in dit handelen en denken terug te vinden. Het ligt hierbij voor de hand dat het verbale handelen, de communicatie, voor de etnomethodoloog zowat de "via regia" vormt tot dit alledaags paradijs. Met *Everyday Language* krijgt de lezer de gelegenheid kennis te maken met wat deze discipline op dit punt nu precies te bieden heeft en o.i. is het hierbij duidelijk dat dit aanbod veeleer een onderzoeksterrein is, nl. het alledaagse (overigens een mythe zoals een andere), dan wel een echte

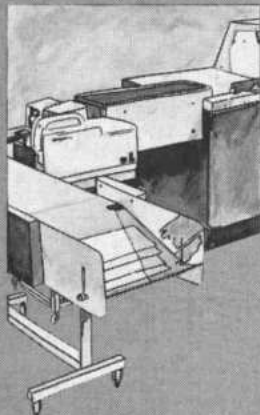

U ZORGT VOOR DE KOFFIE, WIJ VOOR DE INFORMATIE.

Wij brengen U alle informatie op uw bureau. Niets makkelijker dan dat. U belt of schrijft even en wij sturen de gewenste documentatie of verzorgen een demonstratie.

Op uw gemak en op het tijdstip dat U schikt, kan U - aan uw bureau gezeten - de materie bestuderen. Uiteraard zonder dat het voor U enige verplichting schept. Makkelijk en efficiënt komt U zo op de hoogte van de stand van zaken op het gebied van :

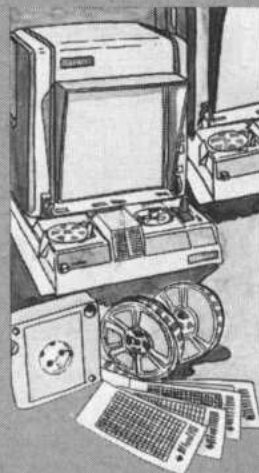
paper handling systems :
automatische inserters
met volledige
elektronische controle en
inktjetadreseermachines

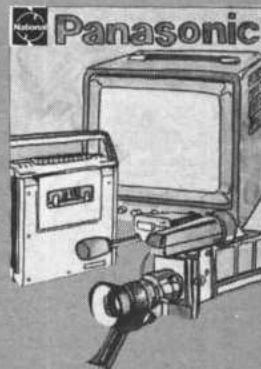
audio-visual systems :
audiovisuele
kommunikatiesystemen
voor onderwijs, opleiding,
promotie en verkoop-
ondersteuning

**microfilm systems en
apparatuur :** 16 mm, com/
fiches / yackets

video systems : National
Panasonic videosystemen
voor onderwijs, opleiding,
promotie, verkoopsonder-
steuning, bewaking en
beveiliging

 BELL & HOWELL

Bell & Howell Benelux NV/SA
Leuvensesteenweg 321
1940 St.-Stevens-Woluwe/Zaventem
tel. 02/720 92 75

Bell & Howell BV
Ravenswade 22
3439 LD Nieuwegein / Nederland
tel. 00-31-30887304

methode. De analyses die men in deze reader vindt - o.m. van telefoongesprekken, van de interactie op een rechtbank of van de manier waarop in een gesprek naar personen wordt verwezen - leggen inderdaad de kracht en de zwakte van deze richting duidelijk bloot, nl. enerzijds een vaak intuïtief goed aanvoelen van het specifieke, van datgene dat in andere benaderingswijzen weggereduceerd wordt, doch anderzijds ook het voortdurend gevaar in een impressionistisch verbalisme te verglijden. Minder geprofileerd, want multidisciplinair opgevat is *Discourse Production and Comprehension*, dat overigens zowat hetzelfde doel tracht te bereiken als het boek van Psathas, nl. het vinden van wetmatigheden in de verbale communicatie. De multidisciplinariteit - psycholinguïstiek, sociolinguïstiek, "speech acts"-theorie, interactionisme enz. - heeft dit boek geen goed gedaan: de verschillende bijdragen zijn werkelijk te uiteenlopend qua invalshoek en zijn daarbij nog sterk ongelijk van waarde. Naargelang zijn persoonlijke belangstelling en achtergrond zal de lezer in deze reader dan ook telkens maar een paar artikels de moeite waard vinden.

L.V.P.

PERS

Yves AGNES en Jean-Michel CROISSAN-DEAU,
Lire le journal. Pour comprendre et expliquer les mécanismes de la presse écrite avec 110 fiches pratiques,
Editions F.P. Lobies, Saint-Julien-du-Sault, 1979, 264 blz.

Heel wat mensen lijken belangstelling te hebben voor het «werk achter de schermen» van de pers: hoe functioneert de pers?, waar komen de berichten vandaan?, welke rol speelt een journalist?, wat met reclame, persconcentratie en technische vernieuwingen? Dergelijke vragen proberen twee stafmedewerkers van Le Monde de l'Education, Y. Agnès en J.-M. Croissandeu, te beantwoorden in dit werk dat deels de neerslag is van hun ervaringen met alerhande werkgroepen van jongeren en volwassenen over kritische analyse van de Franse pers.

In een eerste deel resumeren de auteurs op een systematische wijze essentiële gegevens over de geschreven pers. Hierbij leggen zij de nadruk op bepaalde kenmerken en eigenaardigheden van kranten en proberen het begrijpen te vergemakkelijken door heel wat illustraties, tabellen en grafieken. Elk hoofdstukje wordt afgesloten met recente praktische informatie over de Franse dagbladers zoals het aantal titels, hun oplage en verspreiding, evolutie van deze gegevens, vergelijkende organigrammen, publici-

teitstarieven en de morfologie van krantengroepen. Een tweede deel handelt over het pedagogisch gebruik van de pers, waarbij een honderdtal praktische kaarten — of zoiets als concrete animatie-/leer-programma's in een notedop — best een hulp kunnen zijn. Geen theoretische these over de pers, geen schools handboek, maar een interessant werkinstrument van perslief over de geschreven pers in Frankrijk voor een ruim, divers lezerspubliek.

L.C.

INFORMATIEBEGRIIP

Rafael CAPURRO,
Information. Ein Beitrag zur etymologischen und ideengeschichtlichen Begründungen des Informationsbegriffs,
K.G. Saur, München, 1978, 320 p.

Het inflatoir gebruik van het kaleidoskopisch begrip informatie, zowel in de alledaagse taal als in vele wetenschappelijke disciplines, is voor Capurro aanleiding om dit concept etymologisch en ideeënhistorisch te analyseren. Uitgangspunt van dit uitvoerig en veelzijdig literatuuronderzoek is de methodologische visie dat de vraag naar het begrip informatie als een woord- en begripshistorische vraag dient gesteld te worden: een geschiedkundige optie, niet als loutere constructie van trefwoorden, maar als dynamische ontwikkeling van het informatiebegrip.

Na een studie van de Griekse oorsprong van dit begrip wordt het op een overzichtelijke manier in Latijns, middeleeuws, nieuwtijds en hedendaags kader gesitueerd, waarbij de informatiebal steeds naar zijn Griekse bakermat teruggesloopt wordt. Capurro viseert "informatie" vanuit organologische, filosofische, pedagogische, juridische en wetenschappelijke hoek en accentueert deze facetten in functie van het tijdperk dat hij behandelt. Deze hoogtechnische, abstracte, maar duidelijk gestructureerde uiteenzetting van de betekenisontwikkeling van "informatie" is eigenlijk de ontwikkeling van het ontologisch en kentheoretisch moment, beide tegelijk in het informatiebegrip vervat. Informatie is bepaling door vorm of - iets concreter - informatie is het documentarisch voorhanden zijnde weten in zover dit voor de gebruiker toegankelijk en nuttig gemaakt wordt. Dit is, kernachtig uitgedrukt, de voornaamste slotbeschouwing - en meteen ook (poging tot) definitie - die Capurro in zijn laatste hoofdstuk van zijn encyclopedisch werk presenteert.

L.C.

Hubertus von TOBIEN,
Die manipulierte Information und die Krisen unserer Gesellschaft,
Verlag Wissenschaft und Politik Berend von Nottbeck, Keulen, 1978, 388 blz.

«De geïnformeerde samenleving» is een spook». Met deze ondertitel van het eerste hoofdstuk wijst von Tobien de lezer meteen op een realiteit die vaak uit het oog verloren wordt, namelijk dat onze kennis noodzakelijk selectief is en we in dat opzicht gemanipuleerde informatie opslagen.

De catastrofe van de illusie over het bestaan van een «geïnformeerde samenleving» dwaalt trouwens als een spook doorheen deze publikatie. Te vaag om de lijnen reeds scherp te zien, maar tevens te reëel om het nog te negeren. Tegenover een concentratie aan informatie aan de ene kant staat een gebrek aan bruikbare of toegankelijke informatie aan de andere kant.

Aan de hand van talrijke voorbeelden spreekt von Tobien de situatie en de problemen van de informatieverzameling en verwerking in de hoogontwikkelde industrielanden. Naast een uiteenzetting over veranderingsprocessen in de informatiestructuur die zich zowel manifesteren in de wetenschap en de journalistiek als op het vlak van de politiek en het bedrijfsleven — en met alle gevolgen vandiën — stelt de auteur een zelf uitgedokterd informatiesysteem voor: dit van de synthetiserende compilaties. Dit informatiesysteem kreeg de gepaste benaming «Tobigramm» mee en vindt toepassingsgebieden op het domein van de tekst- en gegevensverwerking. Het hanteren van het Tobigramm-informatiesysteem moet het bij voorbeeld mogelijk maken binnen drie uren een manuscript voor een voordracht in een vakgebied samen te stellen.

De basisidee is zeer eenvoudig. Door het samenvoegen van reeds voorhanden informatiemateriaal dat tot nog toe niet samengebracht werd ontstaat er nieuwe informatie met een volledig nieuwe inhoud. De nieuwe inhoud is het resultaat van de gesynthetiseerde compilaties (118). Dit idee illustreert von Tobien simplistisch als volgt: «Nun sagt man, wenn jemand einen anderen Text abschreibt, dann ist das ein Plagiat; schreibt er aus zwei verschiedenen Texten ab, dann würde daraus ein Essay; wären es gar mehr als zehn verschiedene Texte, dann bekäme man schon eine Dissertation, und wer schliesslich eine ganze Bibliothek zu 'Hilfe' nimmt, na, der schreibe eben ein Buch (ab und zusammen!)» (blz. 118).

In bijlage wordt het Tobigramm-informatiesysteem door de auteur uitvoerig geïllustreerd en verklaard. Stap voor stap wijdt hij de lezer in in het coderen en programmeren van teksten en gegevens zodat ze voor compilaties vastbaar zijn.

Het kennisaanbod en de beschouwingen over het samenspel tussen informatie en manipulatie, tussen de burger en de samenleving, maakt de publikatie tot waardevol studiemateriaal. Volledigheidshalve willen we er wel op wijzen dat von Tobien het inderdaad over «onze» samenleving heeft. Een zekere burgerlijke ideologie over de «mondige» en «participerende» burger is daardoor te onderkennen in bepaalde uiteenzettingen. Ze doet echter geen afbreuk aan de gebruiksmogelijkheden van het Tobigramm-informatiesysteem zelf.

C.L.B.

BESTSELLER

Alice Payne HACKETT and James Henry BURKE,
80 Years of bestsellers. 1895-1975,
Bowker Company, New York, 1977, 265 blz.

Bestsellers zijn zo oud als het uitgeverijbedrijf; de laatste decennia beginnen ze evenwel alle geledingen van het boekenvak fundamenteel te bepalen. Het grootste deel van dit boek wordt ingeruimd door jaarlijsten voor de best verkochte boeken op de Amerikaanse markt, gecatalogeerd naar uitvoeringsvorm en genre. Op die wijze krijgt men een overzicht van de Amerikaanse populaire literatuur in deze tachtigjarige periode. Hét boek for the millions blijft Benjamin Spock's 'Baby and Child care'. Hiervan gingen er meer dan 23 miljoen exemplaren over de toonbank. The Godfather, The Exorcist, Love Story, Jaws en Jonathon Livingston Seagull werden als hoogvliegers van de voorbije tien jaar genoteerd. Elk van deze bestsellers was goed voor meer dan 9 miljoen verkochte exemplaren.

J.S.

Yvonne JOHANNOT,
Quand le livre devient poche,
PUG, Grenoble, 1978, 200 blz.

De auteur is er in geslaagd het fenomeen van het pocketboek ten voeten uit te behandelen. Als referentiekader heeft ze de Franse boekenmarkt genomen; maar haar conclusies zijn ook op de meeste andere westerse industrielanden van toepassing. Komen aan bod: enige filosofische en semiologische bespiegelingen over de (symbolische) plaats van het pocketboek in onze consumptiemaatschappij, een (historische) zoektocht naar de oorsprong van de pocket, en een beschrijvende analyse van het productie- en distributieproces.

J.S.

ALLERLEI

Wilhelm AGRELL,
Military Intelligence and the Information Explosion,
Research Policy Institute, Lund, 1979, 36 blz.

In deze paper wordt een deelaspect van de internationale communicatieproblematiek ter discussie gesteld; nl. de band tussen het militaire en informatie-complex, zowel op het vlak van de hard- als soft-ware.

De auteur stelt dat de (kwantitatieve en kwalitatieve) informatie-explosie de bewapeningswedloop in de hand werkt. Een breekpunt (intelligence overkill) vindt plaats wanneer de ingewonnen informatie over de 'vijand' de eigen voor- of achterstand op militair vlak aantoon. Indien deze kloof niet meer materieel kan overbrugd worden, ver-

hogen de kansen op een militair conflict. Als voorbeeld worden de oorlogen in het Midden-Oosten en Vietnam genoemd. De militaire nieuwsgaring fungeert m.a.w. als catalysator voor de bewapeningswedloop.

J.S.

H. KEIL, (uitg.),
Sind oder waren Sie Mitglied? Verhörprotokolle über unamerikanische Aktivitäten, 1947 bis 1956,
Rowohlt, Hamburg, 1979, 368 blz.

Lang voor de oorlog in Vietnam en Watergate kenden de Verenigde Staten van Amerika haar eerste naoorlogse identiteitscrisis in het McCarthyisme: een waarbij hysterische heksenjacht naar vele vermeende en weinig werkelijke communisten op zowat alle openbare en privé-terreinen. Auteurs, acteurs, producers, journalisten, intellectuelen, leraren en academici, regeringsambtenaren en vakbondslid moesten verschijnen voor de onderzoekscmissie naar on-Amerikaanse activiteiten (HUAC), voorgezeten door senator Joseph R. McCarthy. H. Keil, wetenschappelijk medewerker aan het Amerika-Instituut van de Universiteit te München, maakte een representatieve selectie uit het protokollenaakket van deze hoorzittingen. Respectievelijk komen auteurs, mensen uit de film- en ontspanningsindustrie, liberale journalisten en geestelijken, onderwijspersoneel en vakbondslid aan het woord; hierbij wordt elk deel vooraf in een ruimer tijds- en milieukader gesitueerd. Naast een interessante evolutieschets van het McCarthyisme als politiek en sociaal probleem, probeerde Keil in dit werk de sfeer weer te geven van de Koude Oorlog, van wantrouwen en onverdraagzaamheid, en een beeld op te hangen van de bedenkelijke praktijken en methoden die de "aanklagers" er op nahielden. Soms wat lang uitgewerkt, maar toch vrij informatief boek over een stukje Amerikaanse "middeleeuwen".

L.C.

ZEIPEL, D. (red.), e.a.,
Internationales Handbuch für Rundfunk und Fernsehen 1980/81,
Hans-Bredow-Institut, Hamburg, 1980, 737p., 15e uitg.

Deze geactualiseerde uitgave is een handig naslagwerk over omroepoestanden in zowat alle landen ter wereld in het algemeen en over radio en televisie in de Duitse Bondsrepubliek in het bijzonder. Na een bondige theoretische inleiding over het fenomeen massacommunicatie in de moderne samenleving en het massacommunicatief onderzoek, passeert een uitgebreide schets van de Westduitse omroepen (de nationale zowel als de buitenlandse op Westduits grondgebied gestationeerd) de revue. Een repertorium (contactadressen, doelstellingen, ev. publikaties e.d.) van instellingen m.b.t. de media, gaande van universiteitsinstellingen, vormings-, film- en technische organisaties en journalistieke verenigingen tot centra voor omroepre-

klame en marktonderzoek, vervolledigen de doorlichting van het Duitse omroeplandschap. Radio- en televisie-aangelegenheden in landen binnen en buiten Europa zijn in alfabetische volgorde juridisch, organisatorisch en technisch beschreven. De meest recente gegevens hebben betrekking op 1978 (soms 1e kwartaal 1979). Elk deel is voorzien van een uitgebreide literatuurlijst; het boek zelf is afgesloten met een praktische trefwoordenreeks.

L.C.

D.R. MANKEKAR,
One-way free flow. Neo-Colonialism via news media,
Clarion Books, Delhi, 1978, 171 blz.

De auteur, gewezen oorlogscorrespondent voor de wereldnieuwsagentschappen Reuter en Associated Press, is momenteel voorzitter van de Nieuwspool van Niet-Gebonden Landen. Deze nieuwspool werd in januari 1975, onder coördinatie van het Joegoslavische persagentschap Tanjug, opgericht om de wereldnieuwsverschaffing, vooral dan deze van en naar de Derde Wereld, evenwichtiger te doen verlopen. Mankekar behandelt de ontstaansgeschiedenis, impact en werking van de hedendaagse wereldnieuwsagentschappen, zet de argumenten pro en contra de huidige nieuwsvoorziening op een rijtje, pleit voor een 'vrije en evenwichtige informatiestroom', geeft een overzicht van de belangrijkste internationale conferenties en congressen, en gaat uitgebreid in op de taken en problemen van de nieuwspool. Een belangrijk werk voor al wie zich voor de internationale communicatie interesseert.

J.S.

Denise DE WEERDT en Wim GELDOLF,
Camille Huysmans en de cultuur,
Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1979, 286 blz., geïll.

Na een geslaagd overzicht van leven en werk van Hendrik De Man realiseert de Standaard Uitgeverij eenzelfde krachttoer met een andere epigoon van het Belgische socialisme: Camille Huysmans. In dit zesde deel schetsen de auteurs, aan de hand van brieven en documenten uit het Camille Huysmans Archief, Huysmans' visie op kunst en cultuur, meer bepaald dan ten aanzien van muziek en beeldende kunsten. In een derde hoofdstuk wordt zijn als minister en burgemeester gevoerde cultuurbeleid onder de loupe genomen. Net zoals in zijn openbare politieke optreden komt Huysmans ook op cultuurgebied over als een man van enorme paradoxen en soms grote naïviteiten. Opmerkelijk zijn zijn in het boek opgenomen uitspraken over Ernst Busch, Rosa Luxemburg en Henry Van de Velde.

J.S.